

Mededelingsblad van de Vlaamse Bosbouwvereniging



De Boskrant

september - oktober 1993

2-maandelijks tijdschrift - 23 ste jaargang nr. 5



ISSN 0773 137 X

Afgiftekantoor: 9090 Melle 1

Mededelingsblad van de Vlaamse Bosbouwvereniging
Geraardsbergsesteenweg 267 - 9090 Gontrode
tel. 09/252.21.13 - fax. 09/252.54.66

september - oktober

issn 0773 173x

2- maandelijks tijdschrift
23ste jaargang

nr.5

REDAKTIERAAD

H. Beeckman
J. De Schuyter
N. Lust
B. Meuleman
B. Muys
M. Rockaerts
P. Roskams
E. Van Boghout
R. Vanhaeren
M. Van Miegroet
J. Van Slycken
T. Vits

EINDREDAKTIE

W. Buysse
D. Maddelein
S. Overloop

Artikels en berichten

Artikels en berichten kunnen steeds gezond-
den worden naar het adres van de V.B.V.
Zij zullen voor publikatie aan de redaktie-
raad voorgelegd worden.
Gedeeltelijke of gehele overname is ten alle
tijde toegelaten mits bronvermelding.

BIJDRAGE

jaarabonnement 450,-
studenten 200,-
te storten op P.C.R. 000-1027867-55

REDAKTIONEEL

Bosbouw natuurlijk	1
Het Hannecartbos	2
Uitvoeringsbesluiten bosdecreet	5
Nieuwe ontwikkelingen in de boomkwekerijsector	6
Uitverkoop militaire domeinen: het Vloetenveld	7

DE BOSWACHTER STELT VOOR

Voeren	10
--------	----

UIT DE VERENIGING

Week van het bos	15
Eikenprojekt	15
VBV-excursie	16
In memoriam: Prof. A. Pieters	17

BUITENLAND

Ontbossing in Canada	18
Europese ministers ondertekenen resoluties	20

INFO	22
-------------	----

SPROKKELHOUT	24
---------------------	----

Foto voorpagina: Vingerhoedskruid (*Digitalis pur-
purea*) in natuurlijke kleurvarianties in de Vlaamse
Ardennen (foto: K. Van Den Berge)

GEDRUKT OP CHLOORVRIJ 100% POSTKONSUMTIE KRINGLOOPPAPIER

Bosbouw natuurlijk

Vorige keer hadden we het over de doelstellingen van de Vlaamse Bosbouwvereniging, namelijk onvoorwaardelijk bosbehoud, geplande bosuitbreiding en natuurgetrouw bosbe-
heer. Zoals wellicht talrijke andere leden en lezers heb ik mij reeds meer dan eens afge-
vraagd of we met dit programma niet beter Vlaamse Bosvereniging zouden heten. Na
diep nadenken ben ik definitief tot een besluit gekomen : het antwoord is neen. Een bos-
bouwvereniging onderscheidt zich van een bosvereniging door te aanvaarden dat het bos
vele functies kan vervullen en daarom ten dienste moet gesteld worden van de mens. Dit
'anthropocentrisme' is niet zo verfoeilijk als sommige filosofen wel beweren, omdat bos-
bouw, indien professioneel bedreven, gebruik maakt van, maar tegelijk respect opbrengt
voor de natuurlijke processen die zich in het boscossysteem afspelen.

Vele natuurliefhebbers, beleidsmensen en politici gebruiken jammer genoeg het woord
bosbouw nog altijd als synoniem voor houtteelt. Dat is ouderwetse lulkoek uit 1854.
Bosbouw behelst, zoals ook het Bosdecreet vertelt, een goed beheer dat ervoor zorgt dat
het bos gezond en evenwichtig opgroeit, zodat het de functies, die de mens het heeft toe-
gekend, optimaal kan vervullen. Bosbouw staat dus zeker niet alleen ten dienste van de
houtproductie, maar evengoed van de bosrecreatie, het natuurbesluit, de landschapszorg,
de luchtfiltering, de koolstofvastlegging, de bodembescherming, de waterbevoorrading en
zoveel meer. In deze opsomming vallen de talrijke 'ekologische' functies op, die veel rui-
mer zijn dan soortbescherming en biodiversiteit alleen.

In een boeiend werk, dat spoedig zal verschijnen, tonen de historische ecologen Van den
Bremt, Tack en Hermey aan dat het bos in het dichtbevolkte Vlaanderen reeds vanaf de
vroege Middeleeuwen aanwezig was door en voor de mens. Generaties bosbouwers heb-
ben het bos gevormd en zacht gekneed tot een boomsoortensamenstelling, een bedrijfs-
vorm, een kapregime die aan de noden van plaats en periode konden voldoen. In de toe-
komst zal dat niet anders zijn. De bosprodukten blijven belangrijk en onvervangbaar ; de
diensten door het bos geleverd, in het bijzonder voor het milieu, worden in toenemende
mate belangrijk. En toch vergeet minister Kelchtermans in zijn glitterbrochure over het
structuurplan Vlaanderen het bestaan van de bosbouw. Ik heb hem gevraagd deze onver-
antwoorde nalatigheid ongedaan te maken.

Als gevolg van zijn voeling met de bosbouw neemt de Vlaamse Bosbouwvereniging een
aparte plaats in onder de natuurverenigingen : ze steunt op een ruimere maatschappelijke
visie. Dat heeft tot nu toe nog niet tot het gewenste maatschappelijk draagvlak geleid.
Dat is misschien niet verwonderlijk, want een ruimere visie draagt tegelijkertijd de kiem
tot meer dubbelzinnigheid in zich. Door fors overleg binnen de vereniging kunnen we die
onduidelijkheid bannen. Ik reken op uw visie en uw actieve medewerking.

Bart Muys

Voorzitter

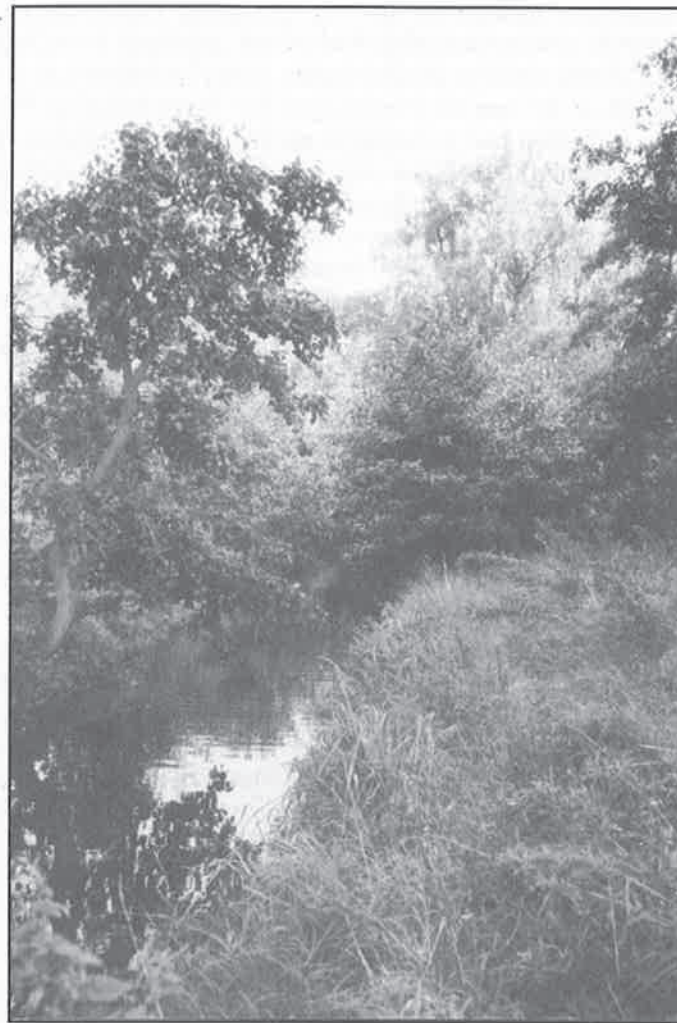
Het Hannecart-bos

Situering

Het bos van Hannecart is gelegen in Oostduinkerke, aan beide zijden van de Polderstraat, in de onmiddellijke omgeving van het waterwinningsgebied 'Ter Yde'. Het heeft een oppervlakte van ongeveer 80 ha, en was vroeger eigendom van de familie Hannecart. Tegenwoordig is het in drie delen opgesplitst. Het meest noordelijk deel behoort tot de Intercommunale Waterwinningsmaatschappij van Veurne Ambacht (I.W.V.A.) en heeft een oppervlakte van 25 ha waarvan de helft met bos is bezet (12 ha). Een tweede gedeelte, in het midden gelegen, ten noorden van de Polderstraat, is eigendom van de staat en heeft een oppervlakte van 33 ha. Het derde deel, ongeveer 20 ha, ten zuiden van de Polderstraat, behoort nog tot de familie Hannecart. In dit laatste stuk is er een vijver gelegen. Het bos is aangelegd in de jaren 1920 met Zwarte en Witte els en met dreven bestaande uit populier.

Op 1 februari 1989 kreeg het Hannecart-bos bij Ministerieel Besluit het statuut van staatsnatuurreservaat toegewezen. Het bos is een vochtig duinbos waardoorheen de enige duinbeek van België (De Waterloop Zonder Naam) vloeit.

Het bezit een grote ecologische waarde omwille van zijn rijke vegetaties. Uit een onderzoek bleek dat er 372 soorten en ondersoorten hogere planten en varens werden aangetroffen, waarvan 50 soorten tot de zeldzaamste in Vlaanderen behoren. Bijzonder soortenrijk is een hooilandje, gelegen in het noordoosten van het bos, namelijk op het hooilandje. Dit hooilandje wordt jaarlijks gemaaid om de rijke soortensamenstelling te waarborgen. Het gebied is ook belangrijk voor zijn freatofyten (grondwaterafhankelijke soorten). De daling van het waterpeil, door de geplande waterwinning, heeft voor deze vochtminnende planten catastrofale gevolgen.



De Waterloop Zonder Naam stroomt doorheen het Hannecartbos

Over alle Belgische kustduinen zijn reeds 22.5 % van de oorspronkelijk voorkomende vochtminnende planten verdwenen, terwijl 25.5 % van de soorten reeds sterk zijn afgenomen (De Raeve et al., 1983). In de Herfst is er ook een rijke vegetatie aan paddestoelen aanwezig, enkele zeer algemene soorten zijn: *Dacrymyces stillatis*, *Armillaria mellea*, *Trametes versicolor*, *Ramaria invalii*, *Stereum purpureum* en andere. Het bos wordt door tal van auteurs als uniek voor West-Europa aanzien.

Inventaris

Het bos is hoofdzakelijk samengesteld uit Zwarte en Witte els met dreven bestaande uit populier. Er is een goed ontwikkelde struiklaag aanwezig bestaande uit vlier en aalbes. Op sommige plaatsen zijn reeds secundaire boomsoorten binnengedrongen waaronder de Gewone esdoorn de voor naamste is. Kappingen hebben er nooit plaatsgevonden, op uitzondering na van enkele individuele bomen (nu te herkennen aan hun meerstammige voet). Dood hout, zowel staand als liggend, is er goed vertegenwoordigd. In het bos zijn drie leeftijdsclassen te onderscheiden: de oudste bestanden (55 - 65 jaar oud) bevinden zich in het westen, de middenklasse (45 - 55 jaar oud) in het midden en het noordoosten van het bos, terwijl de jongste bomen (35 - 45 jaar oud) in het zuidelijk deel van het bos zijn gesitueerd. Het aantal bomen per hectare is zeer hoog en bereikt een gemiddelde van 1074 per hectare waarvan evenwel 29% is afgestorven of sterk kwijnend.

Waterhuishouding

Een verschijnsel, typisch voor duinen, is de aanwezigheid van een zoetwaterlens. Deze zoetwaterlens, gescheiden van het onderliggend zoutwater door een nauwe brakwaterzone, vormt de ondergrondse bescherming tegen de zee. Deze belet immers het binnendringen van zeewater in de polders. Doordat de duinen hoger liggen dan de zee en de aangrenzende polders, bevindt de grondwatertafel er zich ook hoger. Door de aldus ontstane druk, verdringt het zoet water het zout water onder de duinen, en geeft aanleiding tot de vorming van een zoetwaterzak. Tussen deze zoetwaterlens en de omringende zoute waterlaag ontstaat een evenwichtstoestand, zodat het infiltrerende neerslagwater ondergronds gaat afstromen, deels naar de zee, deels naar de polders.

In het Hannecart-bos loopt de enige duinbeek van België. Dit feit alleen al wijst erop dat we hier te doen hebben met een vochtig duinbos. De grondwaterstand is er hoog tot zeer hoog en in de winter vaak tot boven het maaiveld. Mede door deze extreem hoge grondwatertafel vertoont de els, alhoewel gekend als een hydrofyt, een slechte vitaliteitstoestand. Vele elzen groeien er slecht of zijn reeds afgestorven. Het natuurlijk fluctuatietraject wordt er verstoord door de aanwezigheid van een sluis aan het einde van de beek en door grondwaterwinning in de onmiddellijke omgeving die voornamelijk in de zomermaanden haar topcapaciteit bereikt (toerisme).

Verjonging en vruchtzetting

In het bosbestand zelf verloopt de verjonging van de els zeer moeizaam. De Zwarte els verjongt er zich nagenoeg niet; de Witte els verjongt zich er beter en dit op een vegetatieve wijze door middel van worteluitlopers. Generatieve verjonging wordt bij deze laatste niet aangetroffen. In de dreven en open plaatsen is er meestal een goede verjonging tot stand gekomen. Het is hier uitsluitend de Zwarte els die zich heeft gevestigd. De bomen hebben er een gemiddelde ouderdom van 15 jaar. In een smalle strook naast de beek is er op verscheidene plaatsen een goed gevestigde verjonging, uitsluitend van Zwarte els. Ook hier zijn de bomen gemiddeld 15 jaar oud. De goed ontwikkelde struiklaag en kruidachtige vegetatie vormt, gezien de grote lichtbehoefte van de els, de belangrijkste beperkende factor bij de verjonging. In vele bestanden is er een verjonging van esdoorn aangetroffen. Het zijn enkele zaailingen die verspreid in de bestanden voorkomen en reeds een hoogte van 4 m hebben bereikt.

Gezondheidstoestand van het bos

Uit onderzoekingen, aangaande de gezondheidstoestand van de bomen is duidelijk geworden dat het bos duidelijke verschijnselen van degradatie vertoont. Dit is waarschijnlijk te verklaren doordat sommige delen van het bos reeds de degradatiefase benaderen, maar tevens door de inwerking van externe invloeden die de groei en de vitaliteit aantasten.

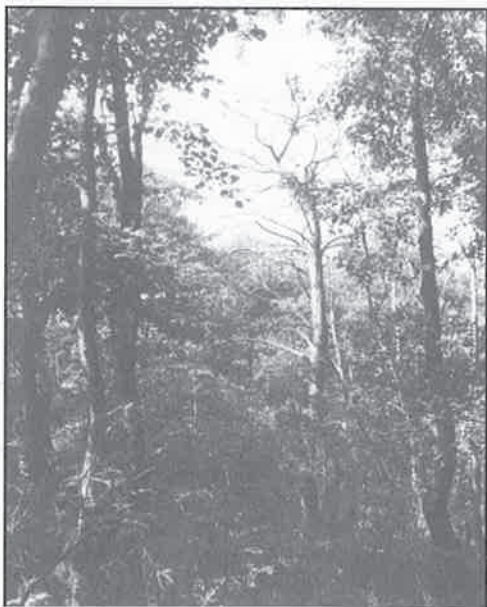
Als eerste kan de waterhuishouding van het gebied aangehaald worden, namelijk de hoge grondwaterstanden in het verleden en in het bijzonder gedurende de laatste jaren. Het gebied is al geruime tijd bekend omwille van zijn wateroverlast. De invloed van de krachtige zeewind speelt hierbij ook een rol. Naast het beperken van de groei en vitaliteit door stijging van de transpiratie, en het beschadigen van de boom door de mechanische werking van de wind (vorming van reactiehout, afkraken van bomen en twijgen, zandtransport,...) brengt hij ook een zoute neerslag mee waardoor de bladeren onderhevig kunnen zijn aan plasmolyse.

Het grote aandeel dode en kwijnende bomen zou ook gedeeltelijk te verklaren zijn door het ontbreken van enig bosbouwkundige interventie. Vele bomen zijn lange tijd door hun krachtigere burens onderdrukt en beconcurrerd geweest en aldus in vitaliteit afgenomen. Dit is nu eenmaal de wet van de natuur.

Dood hout

Dood hout speelt een onmisbare rol in de functionering van het bosecosysteem. Het dode hout zit vol leven. Vele organismen zijn afhankelijk van het dode hout, hetzij direct, zoals micro-organismen, bacteriën, fungi en geleedpotigen, hetzij indirect zoals bijvoorbeeld wormen, zoogdieren en vogels. Dode bomen geven een bepaald micro-relief en een zeker micro-klimaat, zodat er zich een specifiek leven kan ontwikkelen.

Dood hout speelt een belangrijke rol in het proces van de bodemvorming. Vooreerst beïnvloedt het de fysische eigenschappen van de bodem, waardoor de bodemstructuur verbetert. De bodem wordt losser en er is een betere water- en luchthuishouding. Door het organisch materiaal verhoogt de biologische bodemactiviteit en worden het vocht en de mineralen beter vastgehouden. Dood hout fungeert ook als een mineralenreserve. Hoewel het gehalte aan mineralen in het hout laag is, betekent dit na verloop van jaren toch een aanzienlijke hoeveelheid. Saprofyten en houtafbrekende organismen helpen bij deze mineralenkringloop en zorgen dat de opgenomen elementen terug in de bodem terecht komen. Dode takken en liggende bomen beschermen de bodem en het strooisel, voornamelijk tegen de directe zonnestraling zodat het strooisel minder snel verteert. Hierdoor wordt een eigen microklimaat gevormd, zoals bij omgewaaide bomen met zijn



Dood hout is ruimschoots aanwezig

wortelkuilen en wortelkluiten, leefplaats voor diverse planten- en diersoorten. Het dode hout is ook van belang voor talloze organismen in het bos.

Er kan een duidelijk onderscheid worden gemaakt tussen het liggende dode hout enerzijds en het staande dode hout anderzijds. Bij deze laatste zijn niet alleen de afgestorven bomen van belang, maar eveneens de dode delen van nog levende exemplaren. In het Hannecart-bos is dood hout ruimschoots aanwezig. Gemiddeld is 29% van het stamtal afgestorven of sterk kwijnend. Per hectare staan hier gemiddeld 314 dode bomen. De meeste dode bomen hadden een diameter tussen 10 en 17 cm. Het grondvlak van de staande dode bomen bedraagt 6.3 m²/ha, dit is 22,5 % van het totale grondvlak. Op de bosbodem ligt er gemiddeld 15 ton droge stof per ha (dood tak- en stamhout). Er kan hierbij worden opgemerkt dat in oudere bestanden de massa dood hout groter is dan in de jongere bestanden.

Richtlijnen voor het beheer

In het licht van de grote soortenrijkdom in het Hannecart-bos en in het kader van het onlangs verkregen statuut als staatsnatuurreservaat moet geopteerd worden voor het beheersalternatief 'niets doen'. Op deze manier kan de natuurlijke evolutie van het complexe ecosysteem worden bestudeerd en de grote soortenrijkdom, voornamelijk de rijke epifytenvegetatie, worden gevrijwaard. De evolutie van dit bosecosysteem wordt momenteel door het Instituut voor Natuurbehoud bestudeerd.

In het hooilandje in de noordoosthoek van het bos is daarentegen een gericht maaibeheer noodzakelijk. Het is noodzakelijk dat het hooilandje jaarlijks wordt gemaaid en dat het maaisel wordt verbrand of afgevoerd. Op deze manier kunnen de interessante vegetaties zich in stand houden. Indien dit niet gebeurt worden ze verdrongen door concurrentiekrachtige kruiden.

Met betrekking tot de waterhuishouding van het gebied is het nodig dat de sluis op het einde van de 'Waterloop zonder Naam' open blijft en dat de grondwaterwinning 'Ter Yde' wordt stilgelegd. Dit kan immers grote schade aanrichten aan het rijke natuurgebied door het verstoren van het natuurlijke fluctuatietraject.

ir. R. Dolfen

Nieuwe uitvoeringsbesluiten op het bosdecreet

Opdat het Bosdecreet van 13 juni 1990 volledig operationeel kan zijn, zijn een reeks speciale uitvoeringsbesluiten noodzakelijk. Zo is op 27 mei het uitvoeringsbesluit op de bosreservaten in het Staatsblad verschenen en zal het besluit op de toegankelijkheid van de bossen, dat reeds goedgekeurd werd, niet lang meer op zich laten wachten. Hierna volgt de korte inhoud van beide uitvoeringsbesluiten.

Besluit op de bosreservaten

Domeinbossen of door het Vlaamse Gewest gehuurde bossen kunnen gedeeltelijk of geheel als bosreservaat worden aangewezen. Andere bossen worden erkend als bosreservaat (art. 2). Zowel aanwijzing of erkenning gebeurt door de minister (art. 3). Om erkend of aangewezen te worden dienen de bossen een hoge natuurwaarde te bezitten of deze kunnen bereiken, ofwel typische bosbestandstypes of groeivormen (vb. hakhout, middelhout) herbergen (art. 4). Voor erkenning tot bosreservaat dient de eigenaar een gefundeerde aanvraag in te dienen bij de woudmeester (art. 5). Per houtvesterij wordt een adviescommissie opgericht die advies verleent bij aanvragen tot erkenning van bosreservaten en bij het beheer van bosreservaten (art. 6). In de adviescommissie zitten de woudmeester, de houtvester, telkens één vertegenwoordiger van het Instituut voor Bos- en Wildbeheer en het Instituut voor Natuurbehoud en 3 tot 5 leden uit wetenschappelijke kringen of plaatselijke verenigingen actief op het vlak van natuurbehoud of bosbouw (art. 16). Eigenaars krijgen een vergoeding tussen 4.000 en 10.000 BF per hectare en per jaar na erkenning als bosreservaat (art. 19). De houtvester is belast met het beheer van de bosreservaten (art. 9), en de bewaking wordt toevertrouwd aan het bosbeheer (art. 10). Voor elk bosreservaat wordt door de houtvester een ontwerp van beheersplan opgesteld en voorgelegd aan de adviescommissie (art. 11). De inhoud van het beheersplan dient minimaal een reeks gegevens vermeld in bijlage bij het besluit te bevatten. Het gebruik van biociden bij het beheer van bosreservaten is verboden (art. 14).

Besluit betreffende de toegankelijkheid en het occasionele gebruik van de bossen

Dit besluit is niet van toepassing op de bosreservaten en de schermbossen (art. 1). De toegang voor voetgangers, fietsers, ruiters en gemotoriseerd verkeer wordt geregeld met behulp van speciaal ontworpen borden (art. 2). Het publiek mag de boswegen niet verlaten (art. 5). Ook honden mogen de wegen niet verlaten en moeten aan de leiband gehouden worden (art. 7). Uitzonderingen op artikel 5 zijn mogelijk voor o.a. jacht en visserijactiviteiten, natuurwandelingen onder leiding van natuurgidsen, groepsspelen in daartoe in het beheersplan gereserveerde bosgedeelten, gebruik van allerlei recreatieve infrastructuur, ... (art. 8). Ook met toestemming van de eigenaar en een machtiging van de woudmeester kan men de boswegen verlaten. Voor openbare bossen wordt door de eigenaar of door de houtvester (voor de domeinbossen) een reglement op de toegankelijkheid opgesteld dat aan het publiek bekendgemaakt wordt (art. 10 en 12). Ook de privé-eigenaar die zijn bos wenst open te stellen voor publiek moet een gelijkaardig reglement opstellen (art. 14). De toegankelijke wegen in de privé-bossen worden aangeduid met dezelfde borden die in het openbaar bos gebruikt worden.

Nieuwe ontwikkelingen in de Boomkwekerijsector

Ook in de sector van de boomkwekerij staat de vooruitgang niet stil. Recent werd in Vlaanderen het eerste bedrijf opgericht waar plantsoen in containers (pluggen) gekweekt wordt.

Sylma is een jong bedrijf, opgericht in 1991 en gespecialiseerd in pluggenteelt. Het bedrijf ontstond op vraag van de Spaanse markt waar:

- de laatste jaren de kostprijs van het planten hoger ligt dan de prijs van de planten zelf (veel sterfte door de droge plantomstandigheden)
- gezocht werd naar een manier om de plantperiode te verlengen
- vooropgestelde subsidies dwongen om met goede resultaten voor de dag te komen en de subsidiërende instanties plantgoed in pot of turfkluit eisten.

Met deze wetenschap en gelet op de klimatologische omstandigheden van het Middellandse Zeegebied ontwierpen wij een tray (zaaiplaat). De pluggen zijn conisch om een penwortel te bekomen die verticaal groeit. Ze zijn voorzien van verticale groeven om spiraalvorming van de wortels te voorkomen. Onderaan bevindt zich een gat; dit zorgt ervoor dat de worteleinden indrogen. Bij het planten komen deze worteleinden in contact met de bodem en groeien deze moeiteloos door. De tray is vervaardigd uit afbreekbaar niet-toxisch plastic wat toelaat de plant samen met de plug te planten. De pluggen bestaan in 3 volumes: 150 cc specifiek voor Eucalyptus, 230 cc voor coniferen en klein bladgoed en 400 cc voor Eiken en Kastanjes.



Zaaiplaat met 40 pluggen

Dit ontwerp werd gecombineerd met de spits-technologie uit de kasplantensector. Op een lopende band worden de containers automatisch

gevuld met een witveensubstraat, waarna de diverse zaden, gaande van kleine dennezaadjes tot zeer grote kastanjes, automatisch geplant worden. De trays gaan op rolcontainers die, met behulp van een trein de 10.000 m² grote serre ingaan. Daar blijven de zaailingen enkele maanden staan en gaan vervolgens naar de afhardingshal, 6.000 m² groot. Deze hal is volledig open maar bij extreme omstandigheden wordt het schermdoek gesloten. De klimaatregeling alsook de berekening van de serre en de schaduwhal zijn volledig computergestuurd. Net voor de levering worden de trays gezaagd en bekomen we individuele potjes, de plantjes gaan per 100 in kartonnen dozen en zijn klaar voor verzending. Zo produceren we met 2 arbeidskrachten 4 miljoen planten per jaar.

Dat er interesse is vanuit Spaanse hoek blijkt niet enkel uit de verkoopcijfers en het aantal klanten maar ook uit het feit dat in Spanje met onze hulp drie gelijkaardige bedrijven werden opgezet waarvan 1 groter dan Sylma. Ook de verkoop van 165.000 lege trays aan Spanje en enkele kleinere leveringen in Duitsland wijzen op de kwaliteit van het produkt.

Bezoeken aan aanplantingen bewezen dat de beoogde doelstellingen (verticaal doorgroeien van de penwortel, minimale uitval en vooral tevreden klanten) werden bereikt.

Stilaan wordt nu ook gedacht aan de binnenlandse markt. Inlandse eik en Beuk worden reeds in containers gekweekt en voor andere soorten stellen zich evenmin grote problemen. Proefaantplantingen werden reeds uitgevoerd in Limburg.

Christof Van Hulle

Sylma werkt o.a. actief mee bij de herbebossing van Galicië (Spanje) waar gedurende de volgende 40 jaar jaarlijks 20 miljoen bomen geplant zullen worden. Voor het Baskenland, Andaloesië en de streek rond Madrid bestaan gelijkaardige plannen.

Uitverkoop van militaire domeinen: wat met het Vloetenveld te Zedelgem (W.-Vl.)?

Inleiding

De afbouw van het Belgische leger wordt jaar na jaar duidelijker. Na de afschaffing van de militaire dienstplicht verleden jaar, werd dit voorjaar beslist een aantal militaire domeinen te verkopen. Deze gronden, in eigendom van het Ministerie van Landsverdediging, zijn op het gewestplan in het wit ingekleurd. De verkoop ervan houdt in dat deze gebieden een nieuwe bestemming moeten krijgen. De meeste militaire domeinen zijn van uitzonderlijke biologische waarde door hun hoge natuurlijke graad en uitgestrekte oppervlakte. Een groene bestemming (bos- en/of natuurgebied) lijkt dan ook vanzelfsprekend.

Eén van die domeinen op de verkooplijst is het 'Vloetenveld' te Zedelgem, gelegen in de Westvlaamse zandstreek (gesitueerd tussen Brugge en Torhout, op het grensgebied van Zedelgem, Snellegem en Aartrijke). Ook dit gebied geeft een uniek beeld van de biologische waarde van de militaire domeinen. Omwille van zijn plantenrijkdom is het meer dan eens onderwerp van wetenschappelijke studie geweest, o.a. door de Gentse Universiteit (Leerstoel voor Morfologie, Systematiek en Ecologie van de Planten).

Het 'verre' verleden

De oudste geschriften waarin de naam 'Vloet-hem' vermeld wordt, dateren van de dertiende eeuw. In 1296 schonk Gwijde van Dampierre, eigenaar van een grote hofstede met naam 'Vloet-hem', een aantal omliggende gronden (een stuk 'veld') aan het St. Janshospitaal te Brugge (Zwaenepoel, 1985). De naam 'Vloethem' verwees naar de depressie waarin het domein gelegen was (+ 6 m hoogte t.o.v. 20 m in de omgeving) en de geregelde overstromingen in het gebied. In die tijd moesten de hospitalen in hun eigen kosten voorzien. De gekregen gronden werden dan ook intensief gebruikt. Beboste delen werden gekapt (houtvoorziening) en op de landbouwgronden werd rogge gekweekt.

De betekenis van de benaming 'veld' mag hier niet geïnterpreteerd worden zoals wij die nu kennen. 'Veld' was in die tijd veel meer een plaatsbenaming, die een stuk 'woeste grond' aanduidde waar overwegend heide en struikopslag voor-

kwam. Andere voorbeelden in de streek ten zuiden en ten oosten van Brugge waren onder andere Bulskampveld en Maldegemveld.

De geringe landbouwopbrengsten op deze arme zandgronden waren waarschijnlijk de oorzaak van de overschakeling op visteelt in de vijftiende eeuw. In 1478 werd in het Vloetenveld een dijk opgeworpen waardoor een aantal visvijvers ontstonden. De opbrengst van de visteelt diende ook voor de financiële ondersteuning van het St. Janshospitaal (visverkoop, verpachten van vijvers).

Tijdens de Franse Revolutie veranderde het Vloetenveld van eigenaar, en tot de jaren 1920 bleef het eigendom van de Burgerlijke Godshuizen (het huidige O.C.M.W.). Tengevolge van de grote landbouwcrisis in 1846 (aardappelziekte, hongersnood) werden tot na 1860 belangrijke stukken ontbost. Tussen 1880 en 1895 volgde een nieuwe bebossingsfase met hoofdzakelijk naaldboomsoorten. Deze bebossing gebeurde vooral op de armste gedeelten die vroeger met heide bezet waren. De voormalige (loofhout)-stukken bleven ontbost.

Van Godshuis naar militair domein

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd het Vloetenveld grotendeels ontbost. Gedurende die periode kreeg het gebied ook voor het eerst een militaire functie. Vanaf 1924 werd het terrein geleidelijk onteigend door het Ministerie van Landsverdediging. Het militair domein werd uiteindelijk 180 ha groot. Pas in 1980 kocht de staat de buffergordel rond het domein van het O.C.M.W. af. Het beheer van dit 100 ha groot bosgebied, eveneens Vloetenveld genaamd, ligt in handen van de Dienst Waters en Bossen. De totale oppervlakte van het Vloetenveld (kern + bufferzone) bedraagt dus een kleine 300 ha.

Het militair domein doet dienst als munitie-opslagplaats. Tussen de gebouwen, waarin de wapens worden opgeslagen, worden hoge aarden wallen opgeworpen als bescherming tegen luchtverplaatsingen bij explosies. Een mogelijke ont-ploffing in één gebouw vormt aldus geen gevaar voor naburige gebouwen.



Het domeinbos "Vloetenveld" ligt als een groene buffer rond het militaire domein

Munitiedepot zorgt voor natuurontwikkeling

Samen met het militair domein van Houthulst behoort het Vloetenveld tot de waardevolste heidelicten van West-Vlaanderen. Naast de bescherming van het gebied (afgesloten karakter) zit de militaire activiteit daar, zij het ongewild, voor heel wat tussen.

Het afgraven van oevers, uitdiepen van vijvers, en opwerpen van aarden wallen zorgde voor het ontstaan van typische pioniervegetaties, vergelijkbaar met die van geplagde stukken (oppervlakkig afgestoken zoden) in klassieke natuurgebieden. Ook het geregeld maaien van wegbermen omwille van brandgevaar, zorgde voor de instandhouding van deze vegetaties. Maaimachines kwetsen de bodem geregeld bij het maaien tot op de minerale bodem. Dit gebeurt ook door het wringen van de wielen bij het keren van de machines.

Het maaien grijpt niet overal in het domein plaats. De laatste jaren kromp het personeelsbestand onder de militairen in, zodat het maai-beheer nu minder intensief uitgeoefend wordt. De botanisch interessantste wegbermen worden wel nog gehooïd. Voor het bepalen van het maaitijdstip wordt rekening gehouden met de aanwezige plantensoorten.

De diverse biotopen zoals aarden wallen, wegbermen, vijvers, graslanden, heide en bos zorgen voor een bijzonder rijke flora. Hierbij dient opgemerkt dat de huidige vijvers op andere plaatsen

liggen dan diegene die eeuwen geleden voor de visteelt gegraven werden. Rondom de vijvers komen overstromingsgebieden voor. Het jaarlijks overstromen van de vijvers (gedurende de winter en het voorjaar) zorgt voor de instandhouding van typische plantengezelschappen (met bv. dwergbloem). De oevers van deze vijvers zijn onder andere begroeid met Grote waterweegbree, egelskop, Waterviolier,...

Geregeld maaien van oevers, bermen en graslanden behoudt planten als heidesoorten, Kleine en Ronde zonnedauw, Moeraswolfsklauw,... Vermeldenswaardig zijn zeker de Rode dophei en de Draadgentiaan. Beide planten zijn uiterst zeldzaam in Vlaanderen. De Rode dophei, een typisch Atlantische soort, komt vooral op de aarden wallen voor, daar zij enkel in onbegroeide minerale bodems kan kiemen. Andere heidesoorten als Struikheide en Dopheide zijn algemener en komen ook hier veelvuldig voor.

De Draadgentiaan is een bedreigde plantensoort die in Vlaanderen na 1971 bij diverse planteninventarisaties slechts in 5 uurhokken teruggevonden werd (Zwaenepoel & Hermij, 1987). Deze gentiaanachtige kan alleen overleven in periodiek droogvallende oevers van plassen, vennen, duinmeren,... of op plaatsen die frequent door de mens beïnvloed worden zoals heidepaadjes, karresporen, gemaaide bospaden,... Deze pionierplant kan in het gebied overleven door het maai-beheer met strooiselafvoer en 'plag'-effecten, de betreding en de hoge grondwaterstand (4 à 5 maanden tot of boven het maaiveld).



De Rode dopheide bloeit in augustus.

De stukken bos in het domein kunnen meestal als jong eiken-berkenbos omschreven worden. Rondom de vijvers komen veel wilgen voor (o.a. boswilg, kruipwilg). Verder groeien er heel wat Grove dennen en hier en daar wat Lijsterbes, Trilpopulier en Amerikaanse eik.

Van militair domein naar...?

De verkoop van het militair domein biedt ongetwijfeld heel wat toekomstperspectieven. In eerste instantie moet het gevrijwaard worden van natuur- en bosonvriendelijke bestemmingen zoals actieve recreatie, woningbouw, industrie,...

De belangstelling voor het gebied groeide de laatste tijd vanuit alle hoeken. Niet alleen natuurverenigingen vreesden dat het gebied zijn 'groen' karakter zou verliezen. Dit voorjaar pleitte de plaatselijke ACW-afdeling nog voor het beschermen van het Vloetenveld tegen private verkavelaars en industrie. Anderzijds vroeg dezelfde organisatie naar een uitbouw van de militaire gebouwen tot parking en ontvangstzone voor dagrecreanten, lokalen voor natuuropvoeding, bosklassen,...

Het lijkt onwaarschijnlijk dat het beheer, zoals uitgevoerd door de militairen, gehandhaafd zal kunnen worden. De ruime mogelijkheden voor inventarisatie en planning van het maaitijdstip zijn een pluspunt, maar het grote probleem zal wellicht het personeel en de financiële middelen voor een intensief maai- en/of plagbeheer worden. Het openhouden van stukken heide tegen dennenzaailingen, berken- en wilgenopslag is nu

reeds in veel natuureservaten een moeilijke zaak. Wellicht zal het gebied ook onder recreatiedruk komen te staan door de lage bebossingsindex in West-Vlaanderen en een gebrek aan opengestelde bos- en natuurgebieden in de provincie. Het blijft alvast uitkijken naar de te verwachten ontwikkelingen in de nabije toekomst.

Dit voorjaar beloofde het Kabinet van Defensie de militaire domeinen niet te verkopen vooraleer de nabestemming ervan vastgelegd is in de gewestplannen. Op 30 juni keurde de Vlaamse regering de eerste planswijzigingen goed, met name voor het gewestplan Brugge-Oostkust. Het munitiedepot te Zedelgem kreeg hierdoor als eerste de nabestemming "natuurgebied".

Dankwoord

Dr. Arnout Zwaenepoel, Assistent aan de Leerstoel voor Morfologie, Systematiek en Ecologie van de Planten (Universiteit Gent), liet dit voorjaar een (beperkt) aantal mensen van de V.B.V. kennis maken met het militair domein en zijn flora. Hierbij onze dank voor de rondleiding en het aanvragen van de toelating voor de excursie.

Literatuur

- Zwaenepoel, A. (1985). Een vegetatiekundige en ecologische studie van het Vloetenveld (Zedelgem, Snellegem, Prov. W.-VI.). Licentiaatsverhandeling, Gent, Faculteit van de Wetenschappen, 230 p.
- Zwaenepoel, A. & Hermij, M. (1987). *Cicendia filiformis* en andere *Nanocyperion*-soorten in het Vloetenveld (Zedelgem, Snellegem, België): Een pleidooi voor biotoopbescherming en beheer. *Bulletin van de Koninklijke Belgische Botanische Vereniging*, 120(2), 153-161.

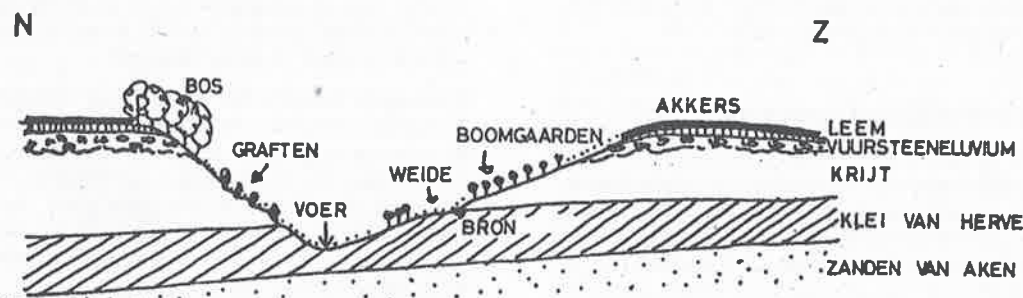
Geert Sioen

Bossen in de Voerstreek

De Voerstreek, bekend om zijn politieke troebelen, is wat betreft zijn bossen een boeiend gebied met een eigen karakter. Deze eigenheid is een rechtstreeks gevolg van de oostelijke ligging ten opzichte van de rest van Vlaanderen, de hoogte boven zeeniveau (van 60 tot 285 m) en de samenstelling van de ondergrond. Een bezoek ter plaatse onder de kundige leiding van Alex Zeevaert bracht ons in enkele Voerense bossen. Sinds 1976 is hij er boswachter bij de Dienst Waters en Bossen.

De gemeente Voeren is gesitueerd tussen de Belgisch-Nederlandse grens in het noorden, de Maas in het westen en de provincie Luik die de zuiden oostgrens vormt. Daarmee is dit het meest oostelijk gelegen stukje Vlaanderen. De zes landelijke dorpen Moelingen, 's Gravenvoeren, Sint-Pieters-Voeren, Sint-Martens-Voeren, Teuven en Remersdaal beslaan een oppervlakte van 5058

miljoen jaren geleden) belangrijk. Een ondiepe, vrij warme zee overspoelde toen dit gebied. Gedurende miljoenen jaren zonken resten van afgestorven zeeplanten en -dieren naar de zeebodem, waar ze tot meterdikke lagen ophoopten. Deze sedimenten, rijk aan kalk en silicium, vormen nu een laag met een maximale dikte van 100 meter onder het Vrouwenbos te Sint-Martens-Voeren. Het materiaal is te zacht en bevat te veel klei, zand en leem om ontgonnen te worden als bouw-materiaal of voor verwerking in de cementindustrie. Dit krijtgesteente, formatie van Gulpen genaamd, dagzoomt verspreid over de ganze Voerstreek en geeft aanleiding tot een zeer rijke flora, zowel in bos als in weiden. Onder deze krijtlaag bevindt zich een afzetting, formatie van Vaals genaamd. Het is een groen glauconietrijk zand, doorspekt met voor het grondwater ondoordringbare kleilagen (Klei van Herve). Vooral in



hektaren. Heel de gemeente Voeren vormt de gelijknamige boswachterij, die deel uitmaakt van de houtvesterij Hasselt. Aangename vaststelling is dat er ongeveer 1000 ha bos te vinden is. Daarvan is ongeveer de helft eigendom van openbare besturen en dus onder beheer van de Dienst Waters en Bossen. Gemeente Voeren bezit 301 ha, Gemeente Büllingen 80 ha en de Vlaamse Gemeenschap 58 ha bos en 3 ha natuurgebied.

Geologie, reliëf, bodems

De geologie van de Voerstreek wordt voornamelijk bepaald door afzettingen uit het secundaire tijdperk (ongeveer 248 tot 65 miljoen jaren geleden). Voor de bodemlagen die er nu dagzomen (d.i. aan de oppervlakte liggen) is vooral de periode van het Boven-Krijt (ongeveer 100 tot 65

Fictieve doorsnede van het landschap in de oostelijke Voerstreek (Berten R., 1990)

het oostelijk deel van de Voerstreek in rivierdalen komen deze kleilagen aan de oppervlakte. Het grondwater stagneert op deze kleilagen en bereikt er de oppervlakte onder vorm van talrijke bronnen. In het westelijk deel zit deze laag dieper dan de rivierbeddingen zodat er geen bronnen ontspringen.

Bovenop de krijtlagen van de formatie van Gulpen werd op het einde van het secundaire tijdperk (ongeveer 70 miljoen jaren geleden) tufkrijtafzettingen van het Maastrichtiaan gevormd. Dit zacht gesteente werd meer ten noorden (Sint-Pietersberg te Kanne en Maastricht) ontgonnen als bouw materiaal. In de Voerstreek echter zijn

deze lagen volledig verdwenen doordat het tufkrijt in het insijpelende regenwater oploste en wegvloede. Enkel de meest weerstandbiedende vuursteenknollen bleven achter in 10 tot 15 meter dikke pakketten. Bovenaan in de ondergrond van alle heuveltoppen vindt men deze laag terug als een vuursteeneluvium. Ongeveer 35 miljoen jaren geleden (tertiair tijdperk) overspoelde de zee voor het laatst de Voerstreek en omgeving. Daarna trok ze zich definitief terug doordat de aardbodem onder invloed van opstuwende krachten van de alpiene bergvorming geleidelijk tot enkele honderden meters boven de zeespiegel kwam te liggen. Het Voerense landschap, zoals we dat nu kennen, werd gevormd onder invloed van regenwater, klimaat en rivierwerking. Het regenwater loste het krijtgesteente op en via bronnen en oppervlakkige afstroming verzamelde het zich in beken en rivieren die hun bedding dieper uitsletten naarmate de zee zich verder terugtrok en het land hoger werd opgeheven. In perioden van Siberische koude (ijstijden) werden brede dalen gevormd, die nu erg breed lijken in verhouding met de waterlopen die er doorstromen. Ook zijn de dalen opvallend asymmetrisch. De naar het zuidwesten gekeerde helling is veel steiler dan de tegenoverliggende hellingflank. Tijdens de laatste ijstijd, die 10000 jaren geleden eindigde werd het landschap bedekt met een lösslaag: een fijne, kalkrijke leem, die nu op de plateaugronden en de naar het noorden georiënteerde zachte hellingen voorkomt.

Het reliëf in de Voerstreek kan men grosso modo omschrijven als een geleidelijk in noordwestelijke richting afhellende hoogvlakte tussen Vesder en Maas. Hierin erodeerden meerdere rivieren valleien uit, die 50 tot 100 meter dieper liggen dan het oorspronkelijk plateau. In het centrale en oostelijke deel van de Voerstreek toont dit zich nu in een uitgesproken golvend landschap. Het westelijk deel is een Maasterrassenlandschap dat eerder zacht glooit.

Op de plateaugronden en de valleihellingen met zachte hellingsgraad vindt men leem- en stenige leembodems. Op steilere hellingen is de bodem afhankelijk van de dagzomende geologische afzettingen ter plaatse. Het gaat steeds om stenige bodems. Vuursteeneluvium levert een zure bodem op, krijtgesteente een kalkrijke, de Klei van Herve een kalkrijke, natte bodem.

Bossen

Bossen zijn teruggedrongen op de voor de landbouw minst toegankelijke plaatsen (steile hellingen) en op de minst vruchtbare bodems (stenige leemgronden en zure vuursteenrijke bodems). Hellingbossen die op de zuidwestelijke georiënteerde, steile hellingen voorkomen vertonen een grote verscheidenheid in floristische samenstelling door de kalkrijke ondergrond.

Aan de bovenrand van de vallei, boven het vuursteeneluvium, op droge, zure, voedselarme bodem heeft zich het zuur Eikenbos ontwikkeld.



Bosrijke, glooiende Voerstreek

Dominerende boomsoorten zijn Zomer- en Winter-eik, Ruwe berk, Lijsterbes. In de struiklaag komt Hulst, Vuilboom, Trosvlier en Mispel voor. Trosvlier en Mispel zijn soorten die zich thuisvoelen in streken met eerder kontinentaal klimaat. De oostelijke Voerstreek kent inderdaad een groter aantal vorstdagen en een later begin van de lente. De kruidlaag wordt getypeerd door Valse salie, Lelietje-van-dalen, Dalkruid, Hengel en de eveneens continentale soort Witte veldbies. Vaak domineert Adelaarsvaren de kruidlaag. Lager op de helling, waar Gulpense krijtformaties dagzomen, en de helling te steil is voor landbouw, wordt een soortenrijker en produktiever bostype aangetroffen: het Eiken-Haagbeukenbos. Meest voorkomende boomsoorten hier zijn Gewone es, Zomereik, Haagbeuk, Gewone esdoorn en Boskers. Gewone es en esdoorn, die zich zeer gemakkelijk verjongen onder middelhoutbeheer, domineren. De Hazelaar is hier een typische struik. De kruidlaag valt op door haar uitgesproken voorjaarsaspect. Tot de kenmerkende kruiden behoren Bosanemoon, Gele dovenetel, Gevlekte aronskelk, Slanke sleutelbloem, Eenbes, Bosbingelkruid, Muskuskruid, Speenkruid, Kleine Maagdenpalm, Blauwe rapunzel, Muursla en Heelkruid. Enkele orchideeën vullen deze lijst aan: Bergnachtorchis, Bleek bosvogeltje, Keverorchis, Purperorchis, ... Naarmate men hoger op de helling gaat, neemt de voedselrijkdom en soortenrijkdom af. Goed ontwikkelde bosranden, die een geleidelijke overgang van bos naar weiland vormen, zijn zeldzaam.

In deze bosrand zijn struiksoorten als Sleedoorn, Meidoorn, Hond- en Akkerroos, Spaanse aak, Rode kornoelje typische vertegenwoordigers. Ander boomrijke elementen in het landschap zijn de graften. Deze benaming duidt op een steile talud in een weiland op steile helling. Meerdere graften op zo'n helling delen de weiden in terrassen op. Op de Martelberg te Sint-Martens-Voeren overbrugt dit graftengebied een hoogteverschil van 80 meter over een horizontale afstand van slechts 500 meter. Deze graften

ontstonden onder invloed van landbouwactiviteiten, zoals ploegen, evenwijdig met de hoogtelijnen. Ze fungeerden als perceelsscheiding en de hakhoutbegroeiing leverde geriefhout.

Bossen met een groot aandeel zuur Eikenbos zijn het Veursbos te Sint-Martens-Voeren en het Rodebos te Remersdaal. In het Vrouwenbos en Gillisbos (samen 248 ha) te Sint-Martens-Voeren en Sint-Pieters-Voeren treffen we overwegend naaldhoutaanplantingen van Lork, Fijnspar en Douglas aan op standplaatsen van het zuur Eikenbos. Herbebossing met Fijnspar, na een eerste generatie naaldhout, levert er zeker problemen op met wortel- en stamrot veroorzaakt door de schimmel *Fomes annosus*. De verdikte stamvoet is het symptoom van een reeds gevorderde aantasting. Boswachter Zeevaert laat percelen met een aantastingsgraad van 15 à 20 % opruimen, waar met Beuk of eik herbebest wordt na een periode van 2 jaar braak. Over het algemeen is het aandeel naaldhout in deze openbare bossen laag (20,58 %). Het zijn vooral de bossen van gemeente Büllingen die veel naaldhout bevatten.

Het Veursbos (87 ha) is zeer rijk aan loofhout. Zowel het zuur Eikenbos als het Eiken-Haagbeukenbos zijn er vertegenwoordigd. Op beide bostypen wordt een middelhoutbeheer toegepast. Eens om de 24 jaar wordt het hakhout gekapt, na het aanduiden van de spaartelgen die zullen doorgroeien tot de opperetage. Twee jaar later worden kappingen in de opperetage uitgevoerd. Natuurlijke verjonging is steeds aanwezig.



Struktuurvol Veursbos

Onder het middelhoutbeheer blijft het bos steeds gesloten zodat het voor de verjonging gunstige bosklimaat gehandhaafd blijft. Onder het permanente bomenscherm is de lucht vochtiger en komen extreme temperaturen, zoals op open landbouwgrond, niet voor. In de zeer waardevolle hellingbossen groeit Boskers tot een omtrek van 1m20 tot 1m80 en levert duur kwaliteitshout. Haagbeuk haalt er een omtrek van twee meter. Bij dunningen wordt naast bosbouwkundige aspecten ook veel rekening gehouden met de lichtvoorziening voor de soortenrijke kruidenlaag. Enkel met de periodisch verhoogde lichtintensiteit na dunningen kunnen de lichtbehoevende late lente- en zomerbloeiërs zich handhaven. Ondanks deze goede zorgen gaat vooral de orchideeënflora er sterk op achteruit. Als hoofdoorzaak wijst Alex Zeevaert het illegaal uitgraven van volledige planten aan. Alle Orchideeën zijn beschermd en het uitgraven is strafbaar. Onze gids stelde reeds verschillende procesverbalen op voor flagrante overtredingen, doch meestal werd de zaak door de bevoegde rechtbank geseponoerd, zodat vervolging uitbleef.

Bosuitbreiding

In 1990 kocht de Vlaamse Gemeenschap 58 ha aan in Sint-Pieters-Voeren, gekend als het Alsbos. Het gaat hier om gronden die tot 1960 ook bos waren en toen, op een hakhoutperceel na, ontstronkt werden en als weiland en akker in gebruik werden genomen. Sinds 1987 lagen deze landbouwgronden braak. Op het licht hellende plateau, waar voor de braak nog maïs werd geteeld, vestigden zich spontaan pioniersboomsoorten. Boswilg, berk en Brem domineren, met verspreide zaailingen van Gewone es, Gewone esdoorn en Boskers. Over 19 ha was deze natuurlijke herbebossing dicht genoeg om tot een waardevol, gesloten bos op te groeien. Op enkele percelen wordt door vrijstelling brem bevoordeeld. Es, esdoorn en Boskers worden ook vrijgesteld wanneer ze de concurrentie met de snel groeiende berk en wilg niet meer aankunnen. Door deze spontane bosontwikkeling op verlaten akkers, werden de hoge kosten vermeden, die een aanplanting met zich meebrengt. Op termijn wordt een aanrijking met de nu al aanwezige waardevollere loofbomen als es, eik, Boskers en esdoorn verwacht. Over 27 ha was de spontane verjonging niet voldoende en werd tot aanplanting overgegaan. In 3 jaar tijd is al 25,5 ha opgeplant met o.a. eik en Beuk. Op vochtigere standplaatsen is es en Boskers aangeplant. Kleine groepen

Winterlinde, Tamme kastanje en Valse acacia zijn verspreid ingebracht. Laatste twee soorten werden toegevoegd omwille van hun duurzaam hout dat gemakkelijk afzet vindt als paalhout. Op de droogste plaatsen, in volle zuidelijke expositie, worden open plekken behouden, nadat twee opeenvolgende bebossingen niet aansloegen. Op zo'n plaatsen krijgt flora en fauna van weiland en bosranden alle mogelijkheden. Koninginnepage is er een veelgeziene vlindersoort.

Met deze aankoop is er ongeveer evenveel openbaar als privé-bos in Voeren. Met nieuwe aankopen van privé-bos door de Vlaamse Gemeenschap (er ligt meer dan een dossier bij het aankoopcomité), kan de balans overslaan in het voordeel van het openbaar bos. Om de toenemende rekreatiedruk op te vangen zijn deze aankopen zeer wenselijk.

Sinds 1982 heeft de gemeente Voeren 54 ha eigen landbouwgronden bebost, in tegenstelling met de periode van '66 tot '82 toen de gemeente geen enkel boompje in de grond stak. Zowat alle gemeentelijke gronden die vrijkwamen van pacht werden aan het gemeentelijk bosareaal toegevoegd.

Fauna

Dierenobservatie is een ware passie van onze gids. Vele dagen en nachten brengt hij door in de bossen waar hij zoogdieren observeert en tellingen uitvoert. Op faunistisch vlak is de Voerstreek enorm rijk: ze sluit meer aan bij de Ardennen dan bij de Limburgse Haspengouw. Hij ligt op amper 25 km van het uitgestrekte Hertogenwald (Eupen) van waaruit grote zoogdieren zoals everzwijn migreren naar de Voerstreek. Hoewel sinds 1967 de jachtdruk op het everzwijn gevoelig werd opgevoerd, kon zich zo een groep van 10 à 20 dieren handhaven door deze migratie. Jongen werden er zelden geboren. In 1992 werden er 7 zwijnen geschoten op een totaal van 17. Drachtige zeugen werden gespaard zodat voor het eerst sinds '67 een groot aantal biggen werden geworpen. Na een tweede succesvolle voortplanting dit jaar zitten er nu nog 28 zwijnen. In het bos veroorzaakt het everzwijn weinig schade wanneer het met zijn snuit de bodem omwoelt op zoek naar wormen, insecten, wortels. Door deze activiteit keert het de humuslaag om en komt minerale bodem aan de oppervlakte. Hierin kunnen boomzaden gemakkelijker kiemen. Bij voorkeur fourageert het everzwijn in de voedselrijkere landbouwgronden, wat hem niet geliefd maakt bij landbouwers.

De Das is een normale verschijning in dit gebied. Ongeveer de helft van de Vlaamse populatie is hier terug te vinden. Terwijl in Haspengouw de populaties bedreigd zijn, doen de Voerense Dassen het tot nu toe zeer goed. Deze marterachtige alleseter werd tot 1976 sterk bejaagd. Sinds dat jaar is na overleg tussen jagers en jachtwachters de jacht op dassen hier gestopt. Momenteel telt de populatie zeker 63 exemplaren. Volgens Zeevaert is een grotere populatie niet wenselijk omdat dan overmatige schade aan landbouwgewassen te vrezen is. Nochtans is zijn toekomst zeer onzeker, omdat hij zeer gevoelig is voor verstoring. In normale omstandigheden verlaat dit nachtdier bij avondschemering zijn burcht (ondergronds netwerk van gangen met verschillende uitgangen naar buiten). Deze holen graaft hij uit in houtkanten (graften), holle wegen en hellingbossen. Met zijn uiterst scherp gehoor en reukzin verkent hij langdurig de omgeving alvorens op stap te gaan. Als iemand overdag over zijn burcht gelopen is, is dat al voldoende om 's avonds een uur later naar buiten te komen.

Ook oude verlaten dassenburchten moeten intact gehouden worden, omdat jonge dieren ze terug in gebruik kunnen nemen. Zolang wandelaars in het bos op de wegen blijven, zoals het bosdecreet bepaalt, zullen dieren zoals de Das niet verstoord worden. Door de massale belangstelling voor natuur in de Voerstreek, gekoppeld aan een onge disciplineerde verkenningsdrang van sommige natuurliefhebbers, vreest Zeevaert echter dat de Das op termijn hier verdreven zal worden.

Ook het Ree doet het hier bijzonder goed. Op 1 maart '93 telde men 153 Reeën in de hele Voerstreek. Al sinds 1987 wordt hier volgens een vooraf vastgelegd afschotplan gejaagd. Voor de Vos is de situatie er niet te vergelijken met de rest van Vlaanderen. De Vos is hier altijd geweest en het aantal burchten varieert tussen 25 en 50. Jaarlijks worden er tussen de 50 en 120 dieren geschoten, tijdens het jachtseizoen van 1 juli tot 31 januari.

Andere zoogdieren zijn hier ook aanwezig: o.a. een stabiel aantal Bunzings. Maar vooral de Steenmarter voelt zich hier goed thuis. Het kleinschalige landschap met houtkanten, hoogstamboomgaarden, bomenrijen en rommelige boerderijen vormt een geschikt biotoop. Hun aantal neemt nog toe, dankzij de aanwezigheid van oude knotwilgen in de valleien. Omdat deze wilgen meestal niet meer worden geknot, scheuren ze open onder het gewicht van hun kruin of rotten in.

Deze holten vormen een ideale nestgelegenheid voor de Steenmarter. Rond hoeven, waar veel muizen en ratten huizen, is de Steenmarter steeds aanwezig. Sommige bewoners klagen zelfs van het lawaai dat deze marter op zijn rooftochten in en rond huizen veroorzaakt. Enkele verhoudingen van deze kleine marterachtigen geven een beeld van de rijkdom: voor elke Bunzing telt Zeevaert 6 Steenmarters; voor elke Wezel zijn er 10 Hermelijnen. De zeldzame Boommarter werd door de boswachter voor het laatst in '78 gezien. Deze marter leeft in uitgestrekte bossen, waar hij nestelt in holle bomen en oude nesten van kraai- en of roofvogels.

Ook op avifaunistisch vlak vormt de Voerstreek een erg interessant gebied, dankzij zijn gevarieerd landschap. Voor Vlaanderen zeldzame soorten als Wielewaal, Goudvink, Appelvink, Wespandief, Havik, Rode wouw behoren er tot de vaste broedvogels in het bos. Tot de soorten die zich hier recent vestigden als broedvogel behoren Kramsvogel en Sijs.

De Voerstreek is landschappelijk en qua flora en fauna een aantrekkelijk gebied. Door het grote aandeel openbaar bos, komt ook de bosliefhebber goed aan zijn trekken.

Meer informatie over deze streek is terug te vinden in ondervermelde publikaties en interessante uitgaven zijn verkrijgbaar bij de V.V.V. Voerstreek (Kerkplein 216, 3798 's Gravenvoeren, tel 041/81.07.36).

Stijn Overloop

Fotografie: Bernard Van Elegem

Bronnen

Palmans R., De Voerstreek - Leven langs grenzen, Natuurreservaten, 1984, jg. 6, nr. 4, pp. 96-102
Criel D. en Zeevaert A., Zoogdier, 1993, jg. 4, nr. 1
Onze streek, 1993, jg. 19, nr. 2, pp. 9-13
Bats H., Het Voerense landschap, M&L, 1992, jg. 11, nr. 5
Berten R. et al, Natuur en flora in Limburg, 1990, p. 44 & pp. 109-126

Week van het bos 1993

Van 8 tot 15 oktober gaat de 15e Week van het Bos door onder het thema "Welkom in het bos, maar ..." Met dit onderwerp wordt de sociaal-educatieve, maar evenzeer de ecologische functie van het bos onderstreept. Passieve, maar ook actieve recreatie worden steeds meer uitgeoefend in ons (openbaar) bos. Dit kan soms leiden tot beschadiging van het bos en daarom werden in het bosdecreet beperkingen op het recreatief gebruik van de bossen opgenomen. Toch wil de overheid de recreatie in de bossen zeker niet afremmen, integendeel. Gericht aankopen en bosaanleg moeten het aandeel openbaar (en dus toegankelijk) bos vergroten, terwijl een subsidieregeling ook de openstelling van privé domeinen moet stimu-

leren. Educatie moet de kennis van en het respect voor het bos bij de recreant verhogen. De officiële opening van de Week van het Bos vindt dit jaar plaats op 8 en 9 oktober in het Kluisbos te Kluisbergen, aanvang telkens om 13.30 u. Overal in Vlaanderen worden geleide wandelingen georganiseerd en bosmusea extra in de kijker gesteld. De VBV zal van de gelegenheid gebruik maken om het nieuwe "Eikenproject" voor te stellen. Voor alle informatie en een "Week van het Bos"-pakket kan men terecht bij de Dienst Waters en Bossen, Belliardstraat 14/18, 1040 Brussel (tel. 02/507.30.51) of bij de plaatselijke houtvesterij of boswachterij.

Eikenproject

In de Week van het Bos starten de Vlaamse Bosbouwvereniging en Pro Silva Vlaanderen hun Eikenproject. Met deze aktie willen zij boscijge-naars en bosbeheerders aanmoedigen om hun bos op natuurgetrouwe manier te beheren. Elke particulier of vereniging kan een beperkte hoeveelheid inheems bosplantsoen bestellen vóór 1 december. Op zaterdag 5 maart 1994 kunnen de bestellingen afgehaald worden op één van de 6 verdeelplaatsen in Vlaanderen.

Vier prachtige inheemse bomen worden in de kijker gesteld: de Zomereik, de Gewone es, de Boskers en de Winterlinde. U kan maximum 100 boompjes kopen aan 10 fr per boompje. Weet dat u in de handel tot 4 keer meer betaalt. Het aangeboden bosplantsoen is 80 à 120 cm hoog en van een erkende herkomst. In samenwerking met de Bosboomkwekers van Vlaanderen bieden zij u kwaliteitsplantsoen aan. Bovendien geven zij u advies bij uw aanplanting en vertellen u hoe u uw bos verder kan beheren. Voorop in elk advies staan de principes van natuurgetrouwe bosbouw.

Met dit bosplantsoen kan u een eerste bebossing uitvoeren, een verjongingsgroep in een bestaand bos aanleggen, een bosperceel omvormen naar inheemse boomsoorten of naar menging van verschillende soorten. U kan ook een houtkant aan-

leggen (gordel van inheemse struiken en bomen van enkele meters breed). Voor een haag of een alleenstaande boom in de tuin is dit bosplantsoen te klein en ongeschikt.

Vraag het inschrijvingsformulier en de folder met meer informatie aan bij:

Pro Silva Vlaanderen
Duboislaan 2
1560 Hoeilaart
02/657.94.63

Vlaamse Bosbouwvereniging vzw
Geraardsbergse steenweg 267
9090 Gontrode
09/252.21.13

VBV-excursie Domeinbos Pietersem te Lanaken

Het Pietersembos is gelegen op en aan de oost-rand van het Kempisch Plateau te Lanaken. Het is 475 ha groot, en maakt deel uit van een groot bosgebied dat zich uitstrekt langs en op de oost-rand van het Kempisch Plateau. Het plateau bereikt hier een hoogte van 100 m en daalt via een steile rand af tot 50 m. De steilrand is erg grillig ingesneden door talrijke erosiedalen, hetgeen aan de streek een heuvelachtig uitzicht geeft. De bodem is zandig en rijk aan grind. In de erosiedalen vindt er plaatselijk wateruitsijpeling plaats, wat aanleiding kan geven tot de vorming van kleine beken. Zo treffen we in het Pietersembos de Asbeek aan. Deze ontspringt in een nauw dal temidden van het bos. Ze volgt de plateaurand en buigt uiteindelijk af naar het dorp

In de beek komt de Beekprik voor, een vissoort die wijst op een hoge waterkwaliteit. De bovenloop van de Asbeek wordt gekenmerkt door schraal nat grasland, broekbossen, loofbosjes, vijvers en kleine heideterreintjes. Dit kleine beekdal van circa 42 ha is afgesloten voor het publiek en wordt beheerd als natuurreservaat. Het domeinbos werd in verschillende fasen aangekocht door het Vlaamse Gewest. De eerste aankoop dateert van 1972. Nog steeds poogt de dienst Waters en Bossen het bos verder uit te breiden. Circa 78 % van Pietersembos bestaat uit naalddhout : Grove en Corsikaanse den, in mindere mate Fijnspar, Douglas, Japanse lork en Weymouthden.

Het loofbos situeert zich vooral in de nabijheid van de Asbeek. Het vormt a.h.w. een lint omheen de beek. De loofbossen zijn meestal nog jong. Ze hebben zich spontaan ontwikkeld na kaalkapping. In de nabijheid van de beek treffen we elzen-berkenbos aan met talrijke varens, Valse salie, veenmossen, Moerasviooltje en Bosklaverzuring.

Iets verder van de beek verwijderd, komen onder de berkenbossen uitgestrekte velden van Adelaarsvaren voor, op andere plaatsen overwegen bosbes, Pijpestrootje, Bochtige smeel- en bramen. Het aandeel loofbos poogt men te verhogen door de bebossing met Zomereik en Zwarte els van een aantal graslanden. Her en der vinden we nog kleine oude hakhoutbosjes van Zwarte els of Zomereik. In deze hakhoutbosjes komen nog typische bosplanten voor zoals Bosklaverzuring en Dalkruid. De steilrand en het plateau zijn bezet

met oude gewone pijnbossen. Aan de voet van de steilrand sijpelt er vaak water uit de grond. Op deze natte zure grond groeit de Grove den zeer slecht. Door een aangepast beheer, worden deze bossen omgevormd tot gemengde loof-naaldbossen.

De aanplantingen met Corsikaanse den situeren zich onder het plateau, op 't middenteras van de Maasvallei. Deze bossen werden vrijwel allen in de jaren zestig aangelegd. Ze hebben een dichte struiklaag van Amerikaanse vogelkers. Temidden van deze produktiebossen komt een oude dreef met Zomereiken en Beuken voor. De oude bomen van deze dreef bieden nestgelegenheid aan Zwarte specht, Boomklever en Bosuil. De Houtsnip en de Fluiter kiezen de loofbosjes en de gemengde naald-loofbossen.

In de oude pijnbossen broeden Havik, Buizerd en Sperwer. Rond de kruinen van eiken aan bosranden en langs boswegen vliegt de Eikenpage ; een kleine dagvlinder waarvan de rups enkel op eiken voorkomt. De zeldzame Kleine ijsvogelvlinder, kunnen we hier ook aantreffen. De her en der verspreid liggende graslanden en moerassen bieden woongelegenheden aan tal van dieren. De Gouden sprinkhaan, een in Vlaanderen zeer zeldzame sprinkhaan, komt hier nog talrijk voor. Ree, Vos, Bunzing, Steenmarter en andere zoogdieren vinden in dit uitgestrekte bos een ideaal woongebied. Het beheer van Pietersembos is er op gericht deze natuurwaarden te behouden en zo mogelijk nog te vergroten.

De wandeling in het Pietersembos vindt plaats op zaterdag 6 november 1993. De samenkomst is gepland te 14.00 u op het parkeerterrein tegenover de Sint-Barbara kliniek te Lanaken. Deze parking situeert zich langs de weg Zutendaal-Lanaken, aan de rechterkant van de weg. De parking is gelegen in de gemeentebossen van Lanaken.

In memoriam Prof. André Pieters (19/10/1928-04/08/1993)

Op 4 augustus 1993 overleed prof. André Pieters op 64-jarige leeftijd. Zoals de bomen waarvan hij hield, had ook Prof. Pieters gehoopt om "staande" afscheid te kunnen nemen van het leven.

Een slepende ziekte heeft hem echter vroegtijdig geveld. Diegenen die André Pieters goed hebben gekend zullen getuigen dat achter de ietwat introverte persoonlijkheid een man uit één stuk schuilging, gevoelig, konsekwent, met een zeer sterke zin voor rechtvaardigheid.

André Pieters leefde in navolging van de fundamentele waarden die hij koesterde, wars van compromissen. Enkele jaren nadat hij in 1952 in Gent het diploma van Landbouwkundig ingenieur, groep Waters en Bossen behaalde, begon hij zijn loopbaan als assistent aan de afdeling Bosbouw van het N.I.L.C.O. te Yangambi in het toenmalig Kongo.

Tijdens zijn eerste Zaïre-termijn legt André Pieters de fundamentele van een uitgebreid onderzoek waarvan de resultaten zullen leiden tot de publikatie van een opgemerkt doktoraat met als titel : "Studie van de natuurlijke verjonging in het evenaarswoud van de streek van Yangambi, toegepast op *Afromosia elata* Harms". Hierin komt hij reeds als de kritisch denkende onderzoeker naar voor.

Men waardeerde in dit werk de wijze waarop hij, op basis van uitstekende statistische gronden biologische fenomenen kwantitatief benaderde.

De politieke moeilijkheden rond de onafhankelijkheid van Kongo verplichtten hem enkele jaren naar België terug te keren. Erkend en gewaardeerd als één van de beste (zometer de beste) specialisten van Belgische afkomst inzake tropische bosbouw wordt André Pieters in 1963 teruggeroepen naar Zaïre en benoemd aan de Faculté des Sciences Agronomiques van de Universiteit Lovanium te Kinshasa. Naast een zeer zware leeropdracht wordt hij reeds vanaf 1964 belast met de oprichting en organisatie van de studierichting Waters en Bossen en met de oprichting en het beheer van het Proefstation voor Bosbouw. In 1969 wordt hij verkozen tot Decaan, functie die hij met de rijke menselijke eigenschappen die hem kenmerkten, uitoefent tot in 1972.

Eind 1974 keert André Pieters terug uit Zaïre en wordt als werkleider verbonden aan het Onderzoekscentrum voor Bosbouw van de RUGent waar hij zijn kennis en zijn rijke ervaring in de tropische bosbouw ten dienste stelt van de studenten en van de gemeenschap.

In 1981 bij de reorganisatie van de onderwijsprogramma's aan de Faculteit der Landbouwwetenschappen van de KULeuven wordt André Pieters omwille van zijn algemeen erkende competentie in het domein van de bosbouw, inzonderheid het domein van de tropische bosbouw, verzocht om het curriculum van de major Waters en Bossen te organiseren en het onderzoek in dit domein uit te bouwen. Zoals men van hem kon verwachten heeft hij zijn opdracht uitgevoerd steunende op de talenten die hij bezat.

Zoals het een bosbouwer past, heeft hij, met liefde voor het vak, geplant voor de toekomstige generaties. Veel meer dan schoolse kennis gaf hij zijn geloof en zijn liefde voor bosbouw door aan zijn studenten.

Geheel volgens de aard van zijn persoonlijkheid stelde André Pieters de mens steeds centraal in de bosbouw : het bos was er ten dienste van de mens, en moet dus multifunctioneel zijn. In zijn visie was bosbouw dan ook per definitie natuurgetroouw : waarlijke bosbouw moet altijd gestoeld zijn op natuurlijke processen teneinde dit bestendig en multifunctioneel bos te bekomen. Deze visie vertolkte hij niet alleen ten overstaan van zijn studenten, doch ook in de talrijke adviesraden waarin hij gevraagd werd te zetelen.

Ook in de Vlaamse Bosbouwvereniging schuwde hij fundamentele discussies niet en verdedigde hij, soms controversiële, stellingen met de hem zo kenmerkende overtuiging en enthousiasme. De Vlaamse Bosbouwvereniging verliest dan ook in de persoon van André Pieters niet alleen een goed mens maar ook een dynamisch en plichtsbewust lid van de Raad van Beheer.

Canada - ver van duurzaam, niet ver van mijn bed.

Canada is een enorm land met enorme bossen. Canada heeft een oppervlakte van 997 miljoen hectare waarvan 453 miljoen hectare bos zijn, bijna vierduizend maal meer dan de Vlaamse bosoppervlakte, ongeveer tweemaal de oppervlakte bossen in de E.G. Het land omvat dan ook ongeveer 8 % van het wereldebosareaal. En daar valt geld mee te verdienen. In 1990 werd er voor 22,2 miljard Canadese dollar aan hout en houtprodukten geëxporteerd. In 1989 waren 888.000 mensen direkt of indirekt tewerkgesteld in de bosbouw en houtverwerkende nijverheid.

Maar onder de dollars schuilen een aantal bosbouwpraktijken die Canada de bijnaam 'Brazilië van het noorden' opleverde.

Jaarlijks wordt ongeveer 1 miljoen ha kaalgekap (bijna 4/5 van de oppervlakte van Vlaanderen). Hiervan werd in 1988 volgens de officiële Canadese statistieken jaarlijks 823000 ha vernieuwd.

Worden deze statistieken wat nader bekeken dan blijkt van de jaarlijkse kapvlakte ongeveer 44 % te worden herplant of herzaaid. In 1986 was dit nog 32 %, in 1980 25 %. Jaarlijks wordt ook een aanzienlijk deel van de kapvlakte 'vanzelf' verjongd door natuurlijke verjonging. Worden deze officiële cijfers uitgedrukt als percentage van de kapvlakte (tabel 1), dan blijkt dit onveranderlijk 50 % te zijn. Het zal inderdaad een hele opgave zijn om voor een uitgestrekt land als Canada cijfers te verzamelen over de oppervlakte natuurlijke verjonging. Maar waarschijnlijk worden de statistieken hier nogal vrijblijvend ingevuld. Na terreinbezoeken blijken er in elk geval verschillende interpretaties te bestaan.

Tabel 1. Jaarlijks gekapte en verjongde oppervlakte bos in Canada

	Jaarlijkse kaalslagoppervlakte (1000 ha)	herplant (%)	bezaaid (%)	natuurlijke verjonging (%)	verjonging t.o.v. kap (%)	verjonging t.o.v. kap (1000 ha)
1980	881	17	7	50	67	586
1981	803	21	5	50	68	545
1982	763	24	7	50	71	541
1983	830	26	5	50	71	588
1984	898	27	4	50	71	637
1985	902	29	3	50	72	649
1986	1019	29	3	50	72	735
1987	1013	37	4	50	78	788
1988	1022	41	4	50	81	823

Bron : The state of forestry in Canada. 1990 report to parliament. Minister of Supply and Services Canada, 1991.

N.a.v. een recent bezoek aan de Canadese provincie British Columbia verklaarde Egon Klepsch, voorzitter van het Europees Parlement, dat hij "geen ontbossing had gezien. Daar waar het bos werd ontgonnen, wordt het vervangen door een bos van gelijke samenstelling en waarde." Op zijn beurt trok europarlementslid Paul Staes naar Brits Columbië en kwam terug met een heel ander verhaal :

meer dan 30 % van de regenwouden voor de Canadese westkust gingen de afgelopen decennia voor de bijl. Sommige bomen zijn hier tot 1500 jaar oud.

- de vergunningen voor het kappen wordt geleverd door de overheid als kapvergunning of als Tree Farm License, een vorm van eigendomsrecht. Er worden door de overheid nauwelijks voorwaarden gesteld bij het afleveren van de vergunning.

- Het kappen gebeurt vnl. door multinationals : Macmillan- Bloedel, Fletcher Challenge, International Forest Products, B.C. Forest Products, Enso Gutzeit, Crown Bellerback, Taksis Company, Canadian Forest Products, I.A. Mackay, Daishowa, e.a.

- Door de felle winterstormen is herbebossing na kaalslag op de hellingen onmogelijk. Het gevolg is een enorme bodemerossie waardoor maanlandschappen overblijven die in sommige gevallen een oppervlakte omvatten zo groot als het Groothertogdom Luxemburg.

- In sommige zones wordt langsheen de wegen een strook bos onaangeroerd gelaten terwijl

binnenin alles wordt kaalgekap. Vandaar waarschijnlijk het al dan niet waarnemen van ontbossingen.

Canada exporteerde in 1990 hout en houtprodukten ter waarde van 22,2 miljard Canadese dollar, naar de E.G. werd voor 3,3 miljard dollar uitgevoerd. Een belangrijk aandeel hierin zijn houtpulp en papierprodukten (2,3 miljard dollar naar de E.G., 12 miljard dollar totale export). De helft van alle uitgevoerde houtpulp is afkomstig uit British Columbia, van de naar de E.G. uitgevoerde houtpulp komt bijna 70 % uit B.C. Iemand van Greenpeace-Canada vatte dit ooit samen als : "Als ze in Europa hun neus snuiten in een papieren zakdoekje, dan blazen ze de bossen weg in Canada."

aldaar" (Houthandel en nijverheid, 1993) en het niet altijd eenvoudig zal zijn en de nodige aanpassing zal vragen om meer natuurvriendelijke methoden in te voeren, is het duidelijk dat bosbouw in Canada en in de rest van het hoge noorden gelijk staat met natuurvernietiging. Het is ook duidelijk dat de doorsnee E.G. consument hieraan onbewust meehelpt. Een boycot van produkten kan voor de betrokken producenten een extra (pijnlijke) aansporing zijn om hun exploitatiemethoden effectief te veranderen i.p.v. in verzorgde jaaroverzichten te publiceren dat er meer bomen werden geplant dan gekapt. De bewuste consument moet dan wel wat beter worden geholpen, het is immers onmogelijk om zicht te krijgen op het kluwen van multinationals en erin

Tabel 2. Canadese export van hout en houtprodukten naar de E.G.
(in duizendtallen, inkomsten in duizenden Canadese dollars)

	Rondhout	Houtchips	Zaaghout	Platen	Houtpulp	Papier
Hoeveelheid	157512 m³	17 ton	4124292 m³	429587 m²	2048881 ton	852344 ton
Opbrengst	9180	8	834028	168552	1651703	614037

Bron : Selected Forestry Statistics Canada 1991. Policy and economics directorate. 1992

Acties

Om tegen de enorme kaalslagen te protesteren riep de groene fractie van het Europees parlement op tot een boycot op de import en het gebruik van alle hout en houtprodukten uit Canada, maar ook uit de VS en de Siberische bossen waar zich soortgelijke situaties voordoen.

Naast de aktie van de Europese groenen is er ook in Canada beroering ontstaan n.a.v. het 'Clayoquot Sound Land Use'- besluit van de regering van Brits Columbia. Hiermee werd op een deel van Vancouver Island 90 % van de houtmassa op een oppervlakte van 350000 ha in concessie gegeven voor kaalslag. Enkel rond de wegen worden bosstroken overgelaten. Momenteel wordt dit en andere bosbouwpraktijken door milieu-organisaties aangewend in de Canadese verkiezingsstrijd.

Commentaar

Hoewel de in Canada "gebruikelijke bosbouw- en houtkaptechnieken worden ingegeven door de grootte en de verscheidenheid van het landschap

participerende bedrijven. Een voorbeeld : de firma Eurocan beschikt o.m. over een licentie van 300000 ha in de Kitimat-regio. De Finse firma Enso-Gutzeit participeert in Eurocan. De Finse staat participeert in Enso- Gutzeit. Deze firma is tegelijk een van de belangrijkste Finse importeurs van pulp van Russisch berkenhout en is de belangrijkste aandeelhouder in de Berghuizer papierfabriek in Nederland.

Hetzelfde probleem zal zich stellen bij het toekennen van labels aan hout met gekende herkomst, waartoe door het WWF werd opgeroepen. Indien men in het volop geautomatiseerde Vlaanderen niet eens weet hoeveel bos er is, hoe zal men dan hout kunnen controleren in concessies van meer dan 3 maal de Vlaamse bosoppervlakte ? Een eerste stap dient de nationale wetgeving te zijn gevolgd door controle op concessies en beheersplannen. Herkomstlabels zullen pas dan effectief kunnen gecontroleerd worden.

Maar de initiatieven tonen aan dat er iets aan het veranderen is. De tegenreactie van de papiernijverheid bewijst dat een zere plek geraakt wordt, denk maar aan de charme-operatie van de Standaard-uitgeverij.

Lezers van het Nieuwsblad/De Gentenaar kunnen punten sparen in ruil voor bomen om in de tuin aan te planten of waarmee bomen worden geplant in een park (niet eens een bos) te Beersel. Hoewel alle publiciteit ten voordele van de Vlaamse bossen is meegenomen, is er toch voldoende 'waakzaamheid' geboden. Meer bos in Vlaanderen heeft ontegensprekelijk een heleboel voordelen, de link met de papierproductie is echter gering, zoals de export uit Brits Columbië aantoon. Publicitaire acties kennen in dit verband waarschijnlijk voor een groot deel hun oorsprong in de op komst zijnde ecotaksen en iets minder in de bezorgdheid voor een goed bosbeheer. Want hier is de oplossing voor de bewuste consument duidelijk en haalbaar: meer gerecycleerd papier gebruiken.

Wim Buysse

Europese ministers ondertekenen resoluties.

Tijdens de ministerconferentie voor de bescherming van de bossen in Europa, die plaatsvond op 16 en 17 juni in het Finse Helsinki, ondertekenden vertegenwoordigers van 36 landen 4 resoluties. De nieuwe resoluties zijn voor een gedeelte een voortzetting van de bosbouwprincipes, Agenda 21 en de conventies i.v.m. klimaatwijziging en biodiversiteit van de UNCED-conferentie die vorig jaar doorging in Rio de Janeiro. Verder werd tijdens de conferentie door de deelnemende landen een overzicht gepresenteerd van wat er reeds gebeurd was n.a.v. de resoluties van de vorige ministerconferentie in december 1990 te Straatsburg. Ook ondertekenden een aantal van de landen die in 1990 nog niet bestonden de Straatsburg-resoluties.

Met het ondertekenen van de Helsinki-resoluties toonden de landen hun intenties om de internationale samenwerking inzake bosbouw en wetenschappelijk onderzoek, het gebruik van bossen, de bescherming en het duurzaam beheer ervan te verbeteren en te vorderen in het opstellen van een globale bossenconventie. Op wereldniveau was dit laatste in Rio mislukt. Verder verbinden de ondertekenaars er zich toe 'de implementatie van de resoluties te promoten' en 'zonder uitstel' uitvoeringsplannen op te maken, op nationaal, regionaal en lokaal niveau, voor het duurzaam beheer van de bossen om zo tevens de biodiversiteit van de bossen te bewaren.

Bronnen

Staes P., 1993. Ontbossing in Canadese kustprovincies laat totale natuurverwoesting achter. Persbericht 8 juli 1993

Houthandel en nijverheid, 1993. Milieudiscussie rond Canadese bosontginning. Houthandel en nijverheid jg. 68 nr. 31.

Policy and Economics Directorate, 1992. Selected Forestry Statistics Canada 1991. Information Report E—X-46.

Minister of Supply and Services Canada, 1991. The state of forestry in Canada. 1990 report to parliament.

Karjalainen H. (ed.), 1993. Finland and forest - a success story? Bulletin by Finnish non-governmental organizations for the ministerial conference on the protection of forests in Europe Helsinki 16 - 17 June 1993.

Diverse persberichten, 1993. En.Forestplan, Ekonet Bbs.

Resolutie 1 handelt over algemene richtlijnen voor het duurzaam beheer van bossen in Europa. Een reeks voorwaarden worden opgesomd waaraan een bosbeheer moet voldoen, zodat duurzaam bosbeheer internationaal werd gedefinieerd. Dit duurzaam bosbeheer dient door de ondertekenaars te worden geïmplementeerd in het nationaal bosbeleid. Het beheer van bossen moet volgens resolutie 1 leiden tot het behoud en de verbetering van de biodiversiteit en produktiviteit van boscossystemen. De 'inspanningen zouden moeten worden verhoogd' om de emissie van vervuilende stoffen en broeikasgassen onder de tolerantiedrempel van de bossen te houden'. Bij herbebossing of bebossing dienen boomsoorten te worden gebruikt die aangepast zijn aan de lokale omstandigheden. Verder wordt ernaar gestreefd het gebruik en hergebruik van bosproducten te promoten in plaats van niet-hernieuwbare hulpbronnen.

Resolutie 2 zet algemene richtlijnen uit voor het behoud van de biodiversiteit van de Europese bossen. Behoud en een geëigende verhoging van de biodiversiteit worden erkend als een essentieel onderdeel van een duurzaam bosbeheer. De biodiversiteit van de bossen moet worden in acht genomen bij het opstellen van het bosbeleid, richtlijnen voor beheer en wetgeving. De bescherming van primair bos en van speciale bostypen wordt beklemtoond.

Resolutie 3 handelt over samenwerking i.v.m. bosbouw met landen met een overgangseconomie. Samenwerking wordt aangemoedigd zodat de initiatieven van deze landen worden benadrukt en wordt vooral uitgevoerd om het behoud en het duurzaam beheer van de bossen in deze landen te bewerkstelligen.

Resolutie 4 geeft strategieën voor een proces van aanpassing op lange termijn van de bossen in Europa aan klimaatveranderingen. Hier wordt voornamelijk een betere internationale en nationale samenwerking gezocht in wetenschappelijk onderzoek. Tegelijk wordt opnieuw op de noodzaak van het verminderen van emissies gewezen en wordt het gebruik van hout als hernieuwbare energiebron aangemoedigd t.o.v. niet-hernieuwbare bronnen.

Commentaar

Hoewel het niet eenvoudig is om op internationaal niveau een tekst over bossen op te stellen (cfr. UNCED) en hoewel internationale resoluties als deze steeds vol staan met hoogdravende verklaringen, zette de ministerconferentie van Helsinki een duidelijke stap. Terwijl de Straatsburg-resoluties weinig over algemeen bosbeleid handelden, maar vooral gegevensverzameling en wetenschappelijk onderzoek op het oog hadden, werden in Helsinki intentieverklaringen ondertekend i.v.m. een duurzaam bosbeheer en biodiversiteit. Ook in resolutie 4, die samenwerking in onderzoek rond klimaatwijziging wil verbeteren, wordt gewezen op de noodzaak tot het reduceren van vervuilende emissies en het gebruik van hernieuwbare i.p.v. niet-hernieuwbare hulpbronnen. Een verklaring hiervoor is wellicht het feit dat in Helsinki enkel over de Europese bossen werd gesproken en niet over de tropische bossen, over de activiteit van Europese bosexploitanten buiten Europa of over het gevolg van het Europees houtverbruik op bossen in de rest van de wereld.

Indien de resoluties van Helsinki worden vergeleken met het Vlaams bosbeleid dan blijken er vrij veel overeenkomsten te bestaan. Toch is er opnieuw stof voor de klassieke discussies als wordt gesteld in punt 8 van resolutie 1 dat 'bebossing wordt uitgevoerd op een manier die ecologisch interessante of bijzondere sites en landschappen niet negatief beïnvloedt'. Of vernieuwde discussies kunnen het licht zien op basis van de in punt 2 vermelde intentie dat 'bouseigenaars die de maatschappij van meervoudige diensten

voorzien dienen te worden aangemoedigd door de maatschappij of andere weldoeners op een geschikte manier, wanneer het leveren van deze diensten hen tot overdadige kosten dwingt'.

Een in Vlaanderen soms sarcastische opmerking is punt 3 van resolutie 1: 'Het bosbeheer dient gebaseerd te zijn op een stabiel en lange-termijn landinrichtingsbeleid en -wetgeving, wat o.a. gebaseerd is op de veronderstelling dat bos, in het bijzonder natuurlijk of half-natuurlijk, tot dit gebruik blijft bestemd.'

Resolutie 3 promoot vooral wetenschappelijke samenwerking en uitwisseling met de landen met overgangseconomieën maar getuigt in de inleiding van de algemeen aanwezige, bijna neo-koloniale houding van het westen t.o.v. het oosten. Momenteel zijn immers een aantal Scandinavische landen, allen ondertekenaars van alle resoluties, betrokken bij de exploitatie van Siberische bossen.

Een belangrijke kritiek die algemeen op de Helsinki-resoluties kan worden gegeven is dat in feite enkel intentieverklaringen werden afgelegd om de resoluties in het nationaal beleid op te nemen. Over het omzetten van het beleid naar de wetgeving en de praktijk werd weinig gezegd.

Vanuit milieu-organisaties werd er voor de conferentie op aangedrongen om o.a. duidelijke streefdata voorop te stellen om het gebruik van papier en andere houtproducten te verminderen, uitgebreide kaalslagen en het kappen in oude bossen te verbieden en geen fondsen te verlenen aan projecten die bijdragen tot bosvernietiging. Ze wezen hierbij naar het Fins bosbouwmodel. Finland heeft alle resoluties ondertekend.

Wim Buysse

Dienst Natuurontwikkeling hangt beeld op van natuureducatie in West-Vlaanderen

Door de Dienst Natuurontwikkeling van AMI-NAL werd een inventaris opgemaakt van de aanwezige natuureducatieve elementen en infrastructuur in de provincie West-Vlaanderen. De 60 bladzijden tellende brochure geeft per gemeente een overzicht van aanwezige openbare bossen, natuurreservaten, tentoonstellingen, arboreta, leerpaden, geleide wandelingen, folders en taken-

boekjes, dagprojecten en natuurkampen ; telkens met vermelding van een contactadres. De brochure is verkrijgbaar voor 150 fr. bij de Dienst Natuurontwikkeling, Belliardstraat 14-18, 1040 Brussel (02/507.30.71). Momenteel zit een volgende brochure over natuureducatie in Oost-Vlaanderen bij de drukker. Brochures over de andere provincies verschijnen later.

Nieuwe brochure

Door de Nationale Dienst voor Afzet van Land- en Tuinbouw Produkten (N.D.A.L.T.P.) werd een nieuwe brochure "Belgische bosbomen en bosplanten" uitgegeven ter promotie van de Belgische boomkwekerijen. De boomkwekerijsector is in België inderdaad zeer sterk ontwikkeld. De brochure geeft een overzicht van de meest courant aangeplante boomsoorten. Naast

habitus, verspreidingsareaal, bodemvereisten en groei-kracht wordt ook de houtkwaliteit besproken.

Deze mooie brochure is geïllustreerd met vele kleurenfoto's. Verkrijgbaar bij de N.D.A.L.T.P., Treurenberg 2, 1000 Brussel - Tel. 02/210.17.11 - kostprijs 20 frank.

Fiches Belgische populierenklonen

Door de federatie der houtzagerijen (S.O.F.Z.A.N.) werd recent een brochure uitgegeven die de cultuurtechnische en houttechnologische eigenschappen van de voornaamste Belgische populierenklonen bespreekt. De brochure werd samengesteld door het Instituut voor Bos- en Wildbeheer (cultuurtechnische aspecten) en de vzw Xylindus (houttechnologische aspecten). Voor

alle nieuwe klonen (de bekende UNAL-reeks) worden de bodemvereisten, gevoeligheden voor allerlei biotische en abiotische factoren, groei-kracht en houttechnologische kwaliteiten besproken en vergeleken met de oude Robusta- variëteit. De brochure kan gratis schriftelijk of via fax besteld worden bij S.O.F.Z.A.N., Koningsstraat 163, 1210 Brussel - Fax. 02/219.51.39

Nieuwe posters

Door de Dienst Waters en Bossen werd in samenwerking met het Koninklijk Belgisch Verbond voor de Bescherming van Vogels maar liefst 3 nieuwe posters uitgegeven : een poster met onze belangrijkste bosvogels, onze dagroofvogels en onze nachtroofvogels. De posters zijn

verkrijgbaar door storting van 200 fr. per poster op rekeningnummer 091-2206053-11 van de Dienst Waters en Bossen met vermelding van "bosvogels", "dagroofvogels" en/of "nachtroofvogels".

Dag van de Natuur 1993

Op zaterdag 20 november 1993 organiseert de milieuvereniging "De Torenvalk" uit Tielt (West-Vlaanderen) haar "Dag van de Natuur". Reeds meer dan 10 jaar lang grijpen op deze dag allerlei boomplantacties in het bosarme arrondissement plaats. Dit jaar wordt niet alleen aan de aanleg van hoogstamboomgaarden, houtwallen en wegbermbeplanting gedacht. De voornaamste acti-

viteit van de dag wordt de aanleg van een paar (kleinere) bosjes in Tielt en haar omgeving. Elk VBV-lid die op 20 november wil helpen bij het bomenplanten is welkom.

Meer informatie bij vzw De Torenvalk, Ontvangerstraat 15, 8700 Tielt, of telefonisch bij Noël Lievrouw (051/40.26.33).

Voordracht bosgeschiedenis

Het Koninklijk Natuurwetenschappelijk Genootschap DODONEA organiseert op 12 oktober 1993 een voordracht "Historische ecologie van bossen en wastines in Vlaanderen".

Sprekers zijn G. Tack en P. Van den Bremt (Monumenten en Landschappen) en M. Hermy (Instituut voor Natuurbehoud). Deze voordracht vindt plaats in de Ledeganckstraat 35 te Gent. Aanvang : 18.00 uur.

Brits beestenbos

In de buurt van York heeft de britse Forestry Commission sinds een tijd drachtige zeugen ingeschakeld in het beheer van een naaldhoutbos. In plaats van de natuurlijke verjonging in dit door stormschade getroffen bos een kans te geven door verwijdering van de ondergroei met herbiciden en door een bodembewerking met tractoren,

doen varkens nu het werk. Ze blijken hierbij efficiënter; de bodem wordt tot twintig centimeter diep omgewoeld, wortels van varens, rhododendron en andere struiken worden opgegeten en de dennekegels worden ondergewroet. De voorkeur werd gegeven aan drachtige zeugen omdat deze groter, sterker en betere wroeters zijn dan beren.

De Standaard, 18.08.1993

Tropisch veto

De bosrijkste tropische landen hebben hun veto gesteld tegen een Brits voorstel om een project ter identificatie van de meest bedreigde commerciële tropische boomsoorten op te starten. Dit veto werd gesteld in de International Tropical Timber Organisation (I.T.T.O.). Door deze beslissing heeft deze organisatie, die steeds voorhield in de eerste plaats het tropisch bos te be-

schermen, veel krediet verloren. Groot-Brittannië en Nederland, die het 800.000 dollar project wilden financieren, zijn van plan om nu via andere wegen te werken. Bij een pilootproject, uitgevoerd in Afrika en Zuid-Oost-Azië werden 1868 gecommmercialiseerde boomsoorten geteld, waarvan er 304 als bedreigd genoteerd werden ...

Forestry Abstracts, No. 6, 1993.

Nederland bebost Equador

De Nederlandse stichting FACE blijft prachtig werk leveren. De Stichting FACE gaat in Ecuador 75.000 ha bos aanplanten. Op 3 juni ondertekende de voorzitter drs. E. Nijpels daartoe een overeenkomst met de directeur van het Ecuatoriaanse staatsbosbeheer. FACE is een initiatief van de Nederlandse elektriciteitsbedrijven.

Ze besteedt jaarlijks tot 20 miljoen gulden aan herbebossingsprojecten. Met deze grootschalige bosaanleg willen de bedrijven de eigen CO₂-productie compenseren door CO₂-fixatie in het nieuw aangelegde bos.

Bos en Houtnieuws, juli 1993.